YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№7

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 540 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish 14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov

O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli 20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich

BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili 26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.

Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish 31
Yuldashov Isomiddin Sidiqovich

Korxona iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli 35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi

Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху 40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы

Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector 49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi

Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari 56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari 66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich

O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari 71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich

Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане 76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich

Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan 81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva

Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari 88
Muxamedov Ravshan Zafarovich

Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari 93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich

Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati 99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li

Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash 105
Uraqov Shokir Ulashovich

Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari 112
Istamova Sojida Kaxarovna

The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan 117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna

Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari 126
Muradov Botir Xayat

Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки 136
Салимова Юлдуз Исаковна

Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance 141
Karlibaeva Gulshat

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari ... 147
Absamatov Anvar Ergashovich

Перспективы цифрового развития сектора материального производства ... 153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева

«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains» ... 161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu

Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan ... 169
Nigmatova Malika

Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva) ... 177
Sabina Urokova

Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi ... 184
Daminova Barno Esanovna

Опыт турции в управлении миграционными кризисами ... 189
Бегматов Хусанбек

Bulutli texnologiyalar orqali korxona buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish ... 193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li

Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsional asoslari ... 197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich

Moliyaviy autsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari ... 202
San'atbek Komilovish Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov

Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari ... 214
Alimov Fazliddin Xalimovich

Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации ... 220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.

Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar ... 225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li

Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari ... 228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi

Chemical industry in uzbekistan: challenges and development ... 235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna

Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari ... 240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li

Globallashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytiririshda yashil iqtisodiyotning ahamiyati ... 246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna

Qibray tumanining 2021–2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati ... 249
Siddikov Alisher Ismoilovich

Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili ... 253
Majidov Nizom Baxramovich

Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi ... 259
Ermatov Nosir Tohirovich

Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash ... 265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna

Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана ... 272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна

O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari ... 280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики ... 288
Абдуллаев Абдурауф

Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat koʻrsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari ... 299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich

Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish boʻyicha xorijiy mamlakatlar tajribasi ... 303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva

Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash ... 310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich

Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qoʻllashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari ... 315
Azizova Saodat Xabibulloyevna

Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish boʻyicha yevropa tajribasi ... 320
Karlibaeva Gulshat

Iqtisodiy konsentratsiyalarning sogʻlom raqobat muhitiga ta'siri ... 325
Luqmanov Sharifxon A'zam oʻgʻli

Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish ... 330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich

Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан ... 336
Хамракулова Сусанна Тотуховна

Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy koʻrsatkichlarini prognozlash modellarini qoʻllash ... 340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna

Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari ... 357
Oqmullaev Ravshan Raximjon oʻgʻli, Xodjieva Durdona Abdurasulovna

Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях ... 361
Muradov Botir Xayat

Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yoʻnaltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bogʻliqligi, xalqaro tajriba va Oʻzbekiston uchun tavsiyalar ... 370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich

Cultural branding and the entry of traditional products into the international market ... 374
Zebiniso Ganiyeva

Farovonlikni baholash boʻyicha ilgʻor xorijiy nazariy yondashuvlar ... 379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich

Oʻzbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash ... 384
Umirova Dilnoza Safarovna

Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan ... 393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod

The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market ... 399
Juraboev Haliljon

Iqtisodiy oʻsish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yoʻllari ... 404
Haydarov Jahongir Aktamovich

Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar ... 410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich

Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari ... 418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna

Механизмы усовершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана ... 422
Намозов Жасурбек Кувадович

Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов ... 428
Хазираткулов Собиржон

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран 435
Матлюбов Хуршид Жамшидович
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining o‘rni va imkoniyatlari 443
O‘raqov Bekzodbek Abdurayxon o‘g‘li
Развитие транспортной инфраструктуры и влияние на качество предоставляемых транспортных услуг 448
Кайыбеков Парахат Конысбаевич
Surxondaryo viloyatida 2015-2024 yillar mobaynida oziq-ovqat chakana savdo aylanmasining statistik tahlili 454
Toshpulatov Bobur Rasul o‘g‘li
Qishloq xo‘jaligi sohasi investitsiya loyihalarini xalqaro moliya institutlari orqali moliyalashtirish 458
Tolibov Shoxrux Muminovich
Qishloq xo‘jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari 463
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o‘g‘li
Institutional innovation and regional governance for balanced interregional cooperation development: the case of Namangan, Uzbekistan 468
Sattarov R.A.
Organizational and economic mechanisms and conceptual directions of tourism development in the region 476
Daminova Barno Esanovna
Moddiy zaxiralarni boshqarish va uning bir tsikli modeli 480
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich
Oliy ta’lim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlari 485
Salimov Akmal Alimjonovich
Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ilg‘or xorij tajribalari 490
Shadiyev Alisher Xudoynazarovich
Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida yoqilg‘i-energetika kompleksi korxonalarini barqaror innovatsion rivojlantirish modellari 496
Bobobekov Ergash Abdumalikovich
O‘zbekistonda uzumchilikning oziq-ovqat xavfsizligiga ta’siri: muammolar va rivojlanish istiqbollari 502
Tursunov To‘lqin Jo‘raqulovich
Tadbirkorlik faoliyatining resurs salohiyati va uni baholashning nazariy yondashuvlari 508
Salohiddinov Zuhriddin Nuriddinjon o‘g‘li
Yoshlar bandligini ta’minlashda mehnat migrasiyasining ahamiyati 514
Masharipov Farrux O‘tkirovich
O‘zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning asosiy omillari va istiqbollari 521
Xasanova Mavjuda Ma’mirjonovna
Korxonaning brend platformasini ishlab chiqishning o‘ziga xos xususiyatlari 526
Sa’dulloyev Habibullo Ibodullo o‘g‘li
Sanoat korxonalarining biznes jarayonlarini raqamli transformatsiya qilishda ERP tizimlarining integratsiyalashuvi va boshqaruv samaradorligiga ta’siri 530
Islomjon Nurmukhammadov
Namangan viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlanishini baholash 533
Ismoilova Savinoz Qahramon qizi

NAMANGAN VILOYATIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANISHINI BAHOLASH

Ismoilova Savinoz Qahramon qizi
Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: noz98.98@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2166-0265

Annotatsiya: Ushbu maqolada Namangan viloyatida ayollar tadbirkorligining rivojlanish holati hududlar kesimida oʻrganilib, hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII) asosida tahlil qilinadi. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda demografik-iqtisodiy sharoitlar, infratuzilma imkoniyatlari, madaniy qadriyatlar, davlat siyosatining yoʻnalganligi hamda raqobatbardosh sohalarning hududiy ixtisoslashuvi kabi omillar chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida har bir tumanning ayollar tadbirkorligi sohasidagi ixtisoslashuv darajasi aniqlanib, ularni guruhlash va klasterlash imkoniyatlari asoslab beriladi. Shuningdek, hududlar boʻyicha strategik rivojlanish yoʻnalishlarini belgilash va manzilli qoʻllab-quvvatlash choralarini ishlab chiqish uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar taqdim etiladi. Klasterlash modeli asosida ayollar tadbirkorligini maqsadli rivojlantirishga qaratilgan yondashuv ilgari suriladi.

Kalit soʻzlar: ayollar tadbirkorligi, hududiy ixtisoslashuv indeksi, Namangan viloyati, hududiy rivojlanish, klasterlash modeli, ayollar bandligi, kichik ishlab chiqarish, xizmat koʻrsatish sohasi, chorvachilik, hunarmandchilik, bogʻdorchilik, tumanlar kesimidagi tahlil, demografik omillar, infratuzilma, davlat qoʻllab-quvvatlovi, gender inklyuzivlik, iqtisodiy salohiyat, resurslar taqsimoti, strategik rejalashtirish, tahliliy yondashuv.

Abstract: This article analyzes the development of women's entrepreneurship in the Namangan region, taking into account regional differences. A comprehensive assessment is carried out using the Regional Specialization Index (HII). The study substantiates the importance of factors such as demographic and socio-economic conditions, infrastructure availability, cultural values, state policy orientation, and sectoral competitiveness. The level of specialization in women's entrepreneurship is identified for each district, and clustering is applied. The paper provides scientific and practical recommendations for targeted support and strategic development of women's entrepreneurship. A clustering model is proposed to ensure data-driven and region-specific advancement of women-led enterprises.

Key words: women’s entrepreneurship, regional specialization index, Namangan region, regional development, clustering model, female employment, small-scale production, service sector, livestock farming, handicrafts, horticulture, district-level analysis, demographic factors, infrastructure, government support, gender inclusivity, economic potential, resource allocation, strategic planning, analytical approach.

Аннотация: В данной статье исследуется состояние развития женского предпринимательства в Наманганской области с учетом региональных различий. На основе индекса региональной специализации (HII) проводится комплексный анализ. Обоснована значимость таких факторов, как демографические и социально-экономические условия, инфраструктурные возможности, культурные ценности, направленность государственной политики и отраслевая специализация. В результате исследования определён уровень специализации женского предпринимательства по каждому району области, проведена их кластеризация. Также даны научно-практические рекомендации по целевой поддержке и разработке стратегий развития женского предпринимательства. Предложена модель кластеризации, направленная на адресное развитие предпринимательства среди женщин.

Ключевые слова: женское предпринимательство, индекс региональной специализации, Наманганская область, региональное развитие, модель кластеризации, занятость женщин, малое производство, сфера услуг, животноводство, ремесленничество, садоводство, анализ по районам, демографические факторы, инфраструктура, государственная поддержка, гендерная инклюзивность, экономический потенциал, распределение ресурсов, стратегическое планирование, аналитический подход.

KIRISH

Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda hududiy farqlarni hisobga olish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Bu farqlar quyidagi asosiy omillar orqali asoslanadi:

Demografik va ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar: hududlar oʻrtasida aholi zichligi, yosh tarkibi, ayollarning taʼlim darajasi va ishsizlik koʻrsatkichlari sezilarli darajada farq qiladi. Shahar hududlarida taʼlim olgan, kasb-hunar egallagan ayollar ulushi yuqori boʻlib, tadbirkorlik faoliyatiga kirishish uchun koʻproq imkoniyatlarga ega. Qishloq hududlarida bu yoʻnalishda rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirish uchun qoʻshimcha shart-sharoitlar yaratish zarur. Natijada demografik tuzilma va taʼlim resurslari ayollar tadbirkorligi salohiyatining shakllanishiga bevosita taʼsir koʻrsatadi.

Mahalliy bozor va infratuzilma imkoniyatlari: ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda zamonaviy infratuzilmalar-transport tizimi, raqamli aloqalar (internet), bank xizmatlari, inkubatsion markazlar mavjudligi muhim rol oʻynaydi. Resurslarning hududlar boʻyicha notekis taqsimlangani sharoitida ayollar iqtisodiy faolligini oshirish boʻyicha qoʻshimcha imkoniyatlar mavjud. Porter (1990) tomonidan ilgari surilgan klaster nazariyasida infratuzilmaning rivojlanganligi tadbirkorlik muhitining asosiy omili sifatida taʼkidlanadi.

Madaniy va anʼanaviy qadriyatlar: turli hududlarda mavjud boʻlgan ijtimoiy normalar, gender rollari va qadriyatlar ayollarning iqtisodiy faolligiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Ayrim mintaqalarda ayollarning tadbirkor sifatida faol ishtiroki madaniy jihatdan qoʻllab-quvvatlanmasligi mumkin. Hofstede (1980) tomonidan ishlab chiqilgan madaniyat nazariyasida aynan madaniy qadriyatlarning iqtisodiy faoliyatga, xususan, ayollar tadbirkorligiga taʼsiri chuqur tahlil qilingan.

Davlat siyosatining hududiy yoʻnaltirilishi: baʼzi hududlarda ayollar tadbirkorligini qoʻllab-quvvatlashga qaratilgan davlat dasturlari grantlar, subsidiyalar, kreditlar va oʻquv dasturlari faol joriy etilgan. Bu holat esa ushbu hududlarda ayollar tadbirkorligi faolligining oshishiga xizmat qilmoqda. Institutsional nazariyalar nuqtai nazaridan qaralganda, davlat siyosati va institutsional qoʻllab-quvvatlovlarning mavjudligi tadbirkorlikning shakllanishi va rivojlanishiga kuchli ragʻbatdir.

Raqobatbardosh sohalarning hududiy ixtisoslashuvi: ayollar koʻpincha moda, xizmat koʻrsatish, oziq-ovqat sanoati, chorvachilik va hunarmandchilik sohalarida faoliyat yuritadilar. Ushbu yoʻnalishlar ayrim hududlarda tarixan va iqtisodiy jihatdan rivojlangan boʻlib, ularda klasterlash yondashuvi orqali ayollar tadbirkorligini yanada samarali rivojlantirish mumkin. Marshall va Porterning klasterlash nazariyalariga koʻra, sohaviy ixtisoslashuv va hududiy konsentratsiya tadbirkorlik salohiyatining asosiy drayverlaridan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish, uning hududiy xususiyatlarini baholash hamda klasterlash yondashuvi xalqaro va milliy miqyosda keng qamrovli ilmiy izlanishlarga asos boʻlmoqda. Jumladan, Marshall (1890) va Porter (1990) tomonidan ishlab chiqilgan klasterlash nazariyalari mahalliy iqtisodiy muhit, resurslar konsentratsiyasi va sohaviy ixtisoslashuvning tadbirkorlik faoliyatiga taʼsirini asoslab beradi. Ularning tadqiqotlari shuni koʻrsatadiki, tadbirkorlikning samaradorligi yuqori boʻlgan hududlarda raqobat ustunligi, innovatsion almashinuv va malakali mehnat bozorining mavjudligi klasterlash orqali kuchayadi. Ushbu yondashuvlar ayollar tadbirkorligini ham hududiy klasterlar asosida rivojlantirish imkoniyatlarini namoyon etadi. Bundan tashqari, Hofstede (1980) tomonidan ilgari surilgan madaniy oʻzgaruvchilar nazariyasi ayollarning iqtisodiy faolligiga taʼsir qiluvchi madaniy qadriyatlar, gender stereotiplari va ijtimoiy meʼyorlarning rolini asoslaydi. Mazkur yondashuv hududlar oʻrtasidagi tafovutlarning ijtimoiy-madaniy ildizlarini aniqlashga va ularga mos strategik choralarni ishlab chiqishga yoʻnaltirilgan.

Oʻzbekiston tajribasida ham bir qator mahalliy olimlar Yusupov A, Haydarov M, Xodjiyev B, Sharipova Z. va boshqalar tomonidan ayollar tadbirkorligini rivojlantirishga doir ilmiy izlanishlar olib borilgan. Bu tadqiqotlarda gender tengligi, ayollarning iqtisodiy inklyuziyasi, bandlik darajasi hamda hududiy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar kontekstida ayollar biznesining rivojlanish omillari tahlil qilingan. Xususan, ayollarni iqtisodiy faoliyatga keng jalb qilishda davlat siyosatining ahamiyati alohida taʼkidlangan.

Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qoʻllab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PF-87 Farmoniga[1] muvofiq 2022-2026-yillarda ayollar uchun qulay biznes muhitini shakllantirishda muhim huquqiy asos boʻlib xizmat qilmoqda. Ushbu dastur doirasida kreditlar, grantlar, oʻquv va maslahat markazlari orqali hududiy farqlarni inobatga olgan holda koʻplab amaliy tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Hududiy ixtisoslashuv indeksidan (HII) foydalanish esa zamonaviy iqtisodiy geografiya va hududiy statistika yoʻnalishlarida tadbirkorlik salohiyatini tahlil qilishda keng qoʻllanilmoqda. Ushbu indeks tumanlar va tarmoqlar kesimida ayollar tadbirkorligining

1 Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qoʻllab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PF-87 Farmoni https://lex.uz/acts/-5899498

ixtisoslashuv darajasini aniqlash imkonini berib, ularni klasterlash uchun zarur bo‘lgan muhim diagnostik vosita hisoblanadi.

Umuman olganda, tahlil qilingan ilmiy manbalar va amaliy hujjatlar shuni ko‘rsatadiki, ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda hududiy va sohaviy yondashuvni davlat siyosati, madaniy omillar va ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlar bilan uyg‘unlashtirish muhim nazariy-metodik tamoyil hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ayollar tadbirkorligini samarali rivojlantirishda hududiy farqlarni inobatga olish manzilli siyosat yuritish, resurslarni adolatli taqsimlash va ayollar salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish uchun muhimdir. Bu jarayonda hududiy iqtisodiy salohiyat, madaniy muhit, infratuzilma, ta’lim va moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati asosiy mezonlar sifatida xizmat qiladi. Shu munosabat bilan, ayollar tadbirkorligini tahlil qilishda hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII) asosida klasterlash modeli muhim nazariy asosga ega.

Hududiy ixtisoslashuv indeksi-bu ma’lum hududdagi muayyan tadbirkorlik faoliyati ulushining viloyat darajasidagi o‘rtacha ulushga nisbati bo‘lib, u hududning qaysi sohada ixtisoslashganligini aniqlash imkonini beradi. Indeks quyidagicha aniqlanadi:

$$\text{ХИИ}_{ijt} = \frac{\text{Улуш}_{ijt}}{\text{Вилоят бўйича ўртача улуш}_{jt}}$$

Bu indeksning asosiy ustunlik tomoni shundaki, u hududlarda qaysi soha tabiiy ravishda shakllanganini, bozor mexanizmi orqali rivojlanganini ko‘rsatib beradi. Bu esa tabiiy rivojlanish nuqtalariga tayanadigan klasterlash modelini shakllantirishga olib keladi.

Ushbu tahlilning maqsadi Namangan viloyati tumanlari kesimida ayollar tadbirkorligining qaysi sohalarda ixtisoslashganini aniqlash, hududiy imkoniyatlar va muvozanatsizliklarni chuqurroq tahlil qilishdir. Bu maqsadga erishish uchun Hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII) qo‘llaniladi. Hududiy ixtisoslashuv indeksi, ma’lum bir hududdagi soha ulushining viloyatdagi o‘rtacha soha ulushiga nisbati bo‘lib, u har bir tumanning qaysi yo‘nalishda ixtisoslashganini aniqlash imkonini beradi.

$$\text{ХИИ}_{ij} = \frac{\left(\frac{S_{ij}}{T_i}\right)}{\left(\frac{S_j}{T}\right)}$$

Bu yerda:

Sij-i-tumandagi j-sohadagi ayollar tadbirkorlik faoliyatlari soni;

Ti-i-tumandagi jami ayollar tadbirkorlik faoliyatlari soni;

Sj-viloyatdagi j-sohadagi jami faoliyatlar soni;

T-viloyatdagi umumiy ayollar tadbirkorlik faoliyatlari soni.

2.1-jadval ma’lumotlari asosida Hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII)ni hisoblaymiz.

1-bosqich. Tumanlar bo‘yicha ma’lumotlarni yig‘ish. Barcha tumanlar va soha yo‘nalishlari (chorvachilik, dehqonchilik, xizmat, bog‘dorchilik, hunarmandchilik va h.k.) bo‘yicha faoliyatlar soni aniqlanadi.

2-bosqich. Har bir tumandagi soha ulushi quyidagi formula orqali hisoblanadi:

(1.1)

$$\text{Uij} = \frac{\text{Sij}}{\text{Ti}} \quad (1.1)$$

Bu yerda:

S_{ij}-i-tumandagi j-sohadagi tadbirkorlik subyektlari soni (masalan: Norin tumanida chorvachilik bilan shug‘ullanuvchi ayollar soni);

T_i-i-tumandagi jami tadbirkorlik subyektlari soni;

Ushbu formula shu tumandagi belgilangan sohaning umumiy tuman tadbirkorligidagi ulushini ko‘rsatadi. Masalan, agar Pop tumanida chorvachilik subyektlari soni 40 ta (S_{ij}=40), Pop tumanida jami ayollar tadbirkorligi soni 83 ta (T_i=83) , tumandagi soha ulushi quyidagicha bo‘ladi:

$$\text{Uij} = \frac{\text{Sij}}{\text{Ti}} = \frac{40}{83} = 0.48 \ \text{ yoki } 48.1\%$$

3-bosqichda viloyat bo‘yicha soha ulushi hisoblanadi:

$$\tilde{O}j = \frac{Sj}{T} \quad (1.2)$$

Bu yerda:

S_j-joriy soha bo‘yicha viloyatdagi jami subyektlar soni (masalan: viloyat bo‘yicha jami chorvachilik subyektlari);

T-viloyatdagi barcha sohalar bo‘yicha jami tadbirkorlik subyektlari.

Bu viloyatda ushbu soha qanchalik ommalashgan yoki ustuvor ekanini ko‘rsatadi. Masalan, viloyat bo‘yicha chorvachilik subyektlari soni S_j=142 ta, viloyatdagi ayollar tadbirkorligi bo‘yicha faoliyatlar jami T=703 ta bo‘lsa, viloyat bo‘yicha soha ulushi quyidagicha xisoblanadi:

$$\tilde{O}j = \frac{142}{703} = 0{,}20 \text{ yoki } 20.1\%$$

4-bosqichda xududiy ixtisoslashuv indeksi (HII) xisoblanadi:

$$HII = \frac{Uij}{\tilde{O}j} \quad (1.3)$$

Bu formula asosida tumandagi soha ulushi viloyatdagi o‘rtacha soha ulushiga nisbatan qanchalik yuqori yoki past ekanini ko‘rsatadi. Yuqoridagi misol bo‘yicha Pop tumani chorvachilik bo‘yicha ayollar tadbirkorligining xududiy ixtisoslashuv indeksini hisoblaymiz:

$$HII = \frac{Uij}{\tilde{O}j} = \frac{0{,}48}{0{,}20} = 2{,}39$$

TAHLIL VA NATIJALAR

Yuqorida keltirilgan metodologiya asosida Namangan viloyati bo‘yicha tumanlar kesimida ayollar tadbirkorligining hududiy ixtisoslashuv indeksini hisoblab chiqamiz (1-jadval).

1-jadval. Namangan viloyati bo‘yicha tumanlar kesimida ayollar tadbirkorligining hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII)

№	Tuman	Chorvachilik	Dexqonchilik	Xizmat	Bogdorchilik	Issiq xona	Kichik ishlab chiqarish	Hunarmand chilik	Boshqa
1.	Mingbuloq	0.57	2.64	0.00	0.00	0.00	5.09	0.71	0.00
2.	Kosonsoy	0.19	1.47	1.37	1.44	0.29	6.73	0.71	0.77
3.	Namangan	1.14	0.74	1.60	0.60	1.75	0.00	0.35	3.46
4.	Norin	1.02	1.64	1.12	0.12	2.01	0.00	0.58	0.00
5.	Pop	2.39	0.16	2.31	0.28	1.14	0.00	0.18	0.60
6.	To‘raqo‘rg‘on	1.37	0.48	0.00	2.41	0.94	0.00	0.95	0.00
7.	Uychi	1.80	0.54	0.68	0.72	1.17	0.00	1.42	0.38
8.	Uchqo‘rg‘on	0.65	1.72	0.00	0.31	2.25	0.00	0.61	1.97
9.	Chortoq	1.30	0.53	0.67	1.30	1.72	0.00	0.69	2.26
10.	Chust	0.29	1.98	1.55	0.55	0.00	2.55	0.71	0.87
11.	Yangiqo‘rg‘on	0.15	1.04	0.71	3.56	0.23	0.00	0.28	0.00
12.	Davlatobod	0.84	0.00	1.51	0.53	1.29	0.00	2.61	2.55
13.	Namangan shahar	0.38	0.00	1.37	0.00	0.29	0.00	4.60	1.15

Ayollar tadbirkorligini rivojlanish darajasini baholash uchun mezon chegralarini ishlab chiqish zarur xisoblanadi. Ushbu aniqlangan mezonlar, viloyat hududlari kesimida ayollar tadbirkorligining sohalar bo‘yicha ixtisoslashuv darajasini aniqlash, rivojlanish drayverlarini belgilash va tarkibiy muvozanatni baholash imkoniyatini beradi. Ushbu mezonlar ayollar tadbirkorligi faoliyatidagi ixtisoslashuvni quyidagi toifalarda baholash imkonini beradi (2-jadval).

2-jadval. Hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII) asosida ayollar tadbirkorligi darajasini baholash mezonlari

№	HII qiymati	Ixtisoslashuv darajasi	Izoh
1.	HII ≥ 2.00	Yuqori darajada	Ixtisoslashgan klaster hudud, eksportbop salohiyat
2.	1.25 ≤ HII < 2.00	Barqaror	Salohiyatni chuqurlashtirishga tayyor hudud
3.	0.75 ≤ HII < 1.25	O‘rta darajada	Mutanosib rivojlanish, barqaror faoliyat
4.	0.50 ≤ HII < 0.75	Zaif	Qo‘llab-quvvatlash va ta’lim orqali tiklash
5.	HII < 0.50	Kritik holat	Diversifikatsiya yoki sohani qayta yo‘naltirish zarur

Oxirgi bosqichda Namangan viloyatidagi barcha tumanlar bo‘yicha ayollar tadbirkorligining umumiy hududiy ixtisoslashuv indeksi (UHII) hisoblandi. Ushbu tahlil Namangan viloyatining barcha tumanlarida ayollar tadbirkorligining sohalar kesimidagi rivojlanish holatini hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII) asosida baholashga qaratilgan. Har bir tumandagi ayollar tadbirkorlari qaysi sohaga ko‘proq ixtisoslashgani va umumiy holda qay darajada rivojlangani tahlil qilindi. Tahlilda har bir tumanning turli sohalar bo‘yicha hisoblangan HII qiymatlari umumlashtirilib, o‘rtacha ko‘rsatkich (umumiy HII) hisoblandi (3-jadval).

3-jadval. Namangan viloyati bo‘yicha tumanlar kesimida ayollar tadbirkorligining hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII)

№	Tuman	Ixtisoslashgan soha	Maksi mal HII	Umumiy HII	Ixtisoslashuv darajasi	Izoh
1.	Mingbuloq	Kichik ishlab chiqarish	5.09	1.13	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
2.	Kosonsoy	Kichik ishlab chiqarish	6.73	1.62	Barqaror daraja	Salohiyat mavjud, chuqurlashtirish mumkin
3.	Namangan	Boshqa	3.46	1.21	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
4.	Norin	Issiqxona	2.01	0.81	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
5.	Pop	Chorvachilik	2.39	0.88	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
6.	To‘raqo‘rg‘on	Bogdorchilik	2.41	0.77	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
7.	Uychi	Chorvachilik	1.8	0.84	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
8.	Uchqo‘rg‘on	Issiqxona	2.25	0.94	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
9.	Chortoq	Boshqa	2.26	1.06	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
10.	Chust	Kichik ishlab chiqarish	2.55	1.06	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
11.	Yangiqo‘rg‘on	Bogdorchilik	3.56	0.75	Zaif daraja	Qo‘llab-quvvatlash va infratuzilma zarur
12.	Davlatobod	Hunarmand chilik	2.61	1.17	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat
13.	Namangan shahar	Hunarmand chilik	4.6	0.97	O‘rta daraja	Mutanosib va barqaror faoliyat

Olib borilgan tahlillar asosda tumanlar ixtisoslashuv darajalariga ko‘ra guruhlandi. Ushbu tahlilining ilmiy ahamiyati hududiy disproporsiya va muvozanatsizlik aniqlanadi. Raqamli baholash asosida klaster hududlar belgilanadi, ayollar tadbirkorligini strategik rivojlantirish uchun asos yaratiladi. Bu esa butun viloyatdagi 13 ta tumanni bir-biri bilan solishtirish, reyting tuzish, klasterlash va maqsadli qo‘llab-quvvatlash uchun asos paydo bo‘ladi. Bu yondashuv hududiy rivojlanishni baholash, klasterlash va maqsadli qo‘llab-quvvatlash siyosatini ishlab chiqish uchun asos yaratadi. Tahlil natijalariga ko‘ra, Kosonsoy va Mingbuloq tumanlari ayollar tadbirkorligida yuqori ixtisoslashuv darajasiga ega. Kosonsoy kichik ishlab chiqarish sohasida yuqori indeks ko‘rsatsa, Mingbuloq ham ushbu sohada yetakchi hisoblanadi. Shuningdek, Pop tumanida chorvachilik sohasiga ixtisoslashuv kuchli ekani aniqlandi. Boshqa tumanlar orasida ham turli sohalar bo‘yicha potensial mavjud

bo‘lib, umumiy HII qiymatlari asosida rivojlanish darajasi aniqlandi. Bu tahlil natijalari ayollar tadbirkorligini manzilli qo‘llab-quvvatlash, soha bo‘yicha klasterlarni shakllantirish va ustuvor hududlarni aniqlashda muhim ilmiy va amaliy asos hisoblanadi (1-rasm).

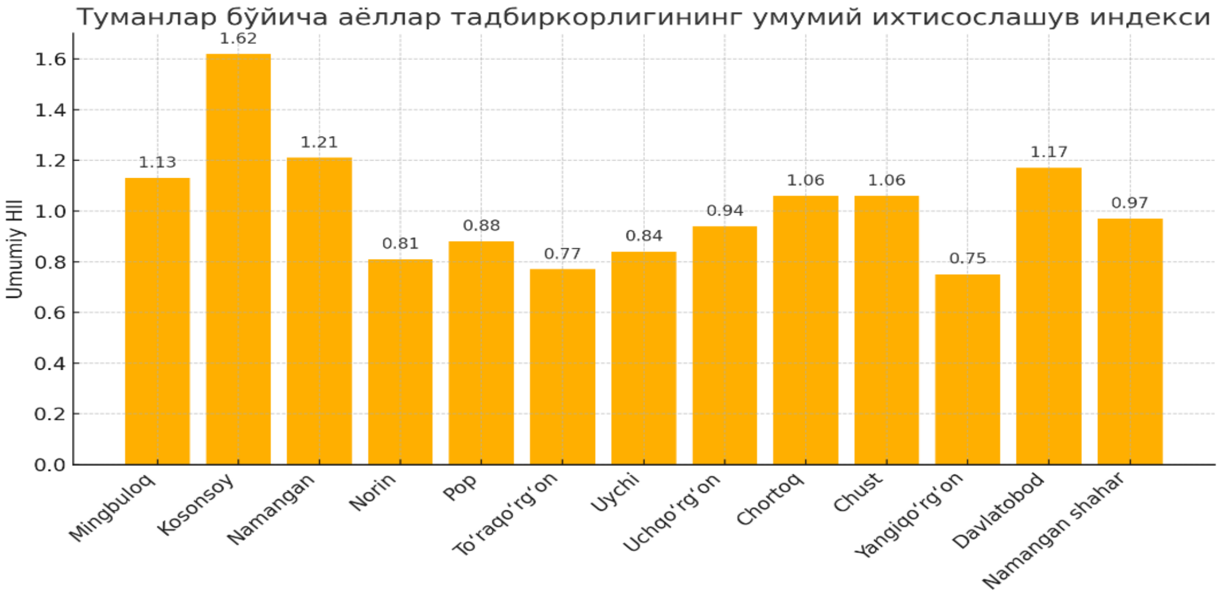

1-rasm. Namangan viloyati bo‘yicha ayollar tadbirkorligining tumanlar bo‘yicha ixtisoslashuv indeksi

Bu indeksning asosiy ustunlik tomoni shundaki, u hududlarda qaysi soha tabiiy ravishda shakllanganini, bozor mexanizmi orqali rivojlanganini ko‘rsatib beradi. Bu esa tabiiy rivojlanish nuqtalariga tayanadigan klasterlash modelini shakllantirishga olib keladi.

Ayollar tadbirkorligining hududiy va sohaviy tarkibi iqtisodiyotda resurslarni oqilona taqsimlash, soha va hududlar kesimida manzilli rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish, shuningdek, har bir tumanning aniq potensialini to‘liq ro‘yobga chiqarishda muhim rol o‘ynaydi. Shu maqsadda, tadqiqotda ayollar tadbirkorligining hududiy ixtisoslashuv darajasini baholash uchun hududiy ixtisoslashuv indeksi (HII) qo‘llanildi va unga asoslangan klasterlash modeli ishlab chiqildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Klasterlash modeli-bu ayollar tadbirkorligini tasodifiy emas, balki ma’lumotlar va aniq ko‘rsatkichlar asosida rivojlantirishni ta’minlovchi mexanizmdir. Ushbu yondashuv orqali har bir hududning real salohiyati hisobga olinib, iqtisodiy o‘sish, ijtimoiy barqarorlik va gender inklyuzivligiga erishish mumkin. Klasterlash modelini qo‘llash zarurati bir necha omillar bilan izohlanadi. Birinchidan, turli hududlarda rivojlanish darajasi notekis bo‘lib, ayollar tadbirkorligi tumanlar kesimida turli ko‘rinishda namoyon bo‘ladi. Ayrim hududlarda ma’lum sohalar bo‘yicha kuchli ixtisoslashuv mavjud bo‘lsa, boshqa tumanlarda esa tadbirkorlikning diversifikatsiyasi past darajada bo‘ladi. Ikkinchidan, mavjud resurslarni manzilli yo‘naltirish talab etiladi. Barcha hududlarga nisbatan yagona yondashuv teng natija bermasligi mumkin, shuning uchun har bir tuman o‘z iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlariga mos tarzda qo‘llab-quvvatlanishi zarur. Uchinchidan, klasterlash davlat siyosatini samarali shakllantirish uchun imkon yaratadi. Uning asosida rivojlanish darajasi va ehtiyojlari farqli bo‘lgan tumanlar aniqlanadi, bu esa subsidiya, grant, infratuzilma, ta’lim kabi resurslarni maqsadli taqsimlashni ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-87 Farmoni. https://lex.uz/acts/-5899498
2. Marshall A. Principles of Economics. London: Macmillan, 1890. 870 b.
3. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. -New York: Free Press, 1990. 855 p.
4. Hofstede G. Culture’s Consequences: International Differences in Work-Related Values. Beverly Hills: Sage Publications, 1980. 312 p.
5. North D.C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
6. Haydarov M. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda infratuzilmaning o‘rni // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. 2022. №3. B. 45-52.

7. Sharipova Z. O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda hududiy yondashuv // Ilm-fan va taraqqiyot. 2023. №2(60). B. 70-76.
8. Yusupov A., Xodjiev B. Tadbirkorlik faoliyatini hududiy rivojlantirish masalalari. Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. 156 b.
9. OECD. Women's Entrepreneurship: Issues and Policies. – Paris: OECD Publishing, 2004. 115 p.
10. Kattaev A., Mahkamova N. Tadbirkorlikni rivojlantirishda klasterlash modelining o'rni // TDIU Ilmiy axborotnomasi. 2021. №4. B. 89-95.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 7

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz